

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

МИТЦЕВА Ольга Сергіївна

УДК 378.017: 17.022.1]:[378:015.311:004-057.4]

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ
МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ З ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІН СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ В
ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Слов'янськ – 2021

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано в Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди (м. Харків), Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
Василенко Ольга Миколаївна,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди,
доцент кафедри соціальної роботи
і соціальної педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Горбатюк Роман Михайлович,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
професор кафедри машинознавства і транспорту;

кандидат педагогічних наук
Прус Наталія Олексіївна,
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, доцент
кафедри іноземних мов та міжкультурної
комунікації.

Захист відбудеться 23 квітня 2021 р. об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 12.112.01 у Державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет» за адресою: 84116, Донецька область, м. Слов'янськ, вул. Г. Батюка, 19, ауд. 201.

Із дисертацією можна ознайомитися на сайті <http://www.slavdpu.dn.ua/index.php/spetsializovana-vchena-rada-d-1211201/povidomlennia> та в бібліотеці Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» за адресою: 84116, Донецька область, м. Слов'янськ, вул. Г. Батюка, 19.

Автореферат розіслано 23 березня 2021 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

С. М. Курінна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Упровадження інформаційних технологій у всі галузі життєдіяльності сприяють трансформації в системі вищої освіти, яка набуває ознак широкої соціальної практики. І як результат – виникає потреба в конкурентоспроможних фахівцях з інформаційних технологій (ІТ-фахівці), які здатні до сприйняття, генерування та успішної самопрезентації особистісно-професійної унікальності, ефективної комунікативної взаємодії. У цьому контексті професійний імідж ІТ-фахівців є найважливішим ресурсом професійного зростання в обраній сфері та показником їхньої внутрішньої культури, здатності приймати соціально значущі рішення, діяти відповідно до норм професійної етики, що формує індивідуальний стиль та забезпечує професійну ідентифікацію особи. Тому рушійною силою в підготовці майбутніх ІТ-фахівців, здатних до самопрезентації в професійній діяльності, є формування професійного іміджу саме на дисциплінах соціально-гуманітарного циклу, які для цього мають потенційні можливості.

Соціальну значущість окресленої проблеми визначено й концептуальними положеннями міжнародних та загальнодержавних нормативних документів, у яких знайшли відображення проблеми гуманізації системи освіти (закони України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про державну підтримку розвитку індустрії програмної продукції» (2012 р.), концепція «Stem-освіти в Україні» (2020–2027 рр.)), а також міжнародними стандартами (Рекомендації Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» (2018 р.), Європейські Рамкові профілі ІКТ компетентності, проекти TUNING за предметними галузями «Комп'ютерні науки», «Комп'ютерна інженерія» (2018 р.)).

Міждисциплінарний контекст проблеми формування іміджу висвітлено в працях з теорії і практики культурології (Ж. Безвершук, Т. Гриценко, А. Кондратюк), філософії (Т. Бистрова, Н. Григор'єва, І. Черемушникова), маркетингу (І. Блажей, В. Заруба, Ф. Котлер, О. Шаша), соціології (І. Гофман, Г. Почепцов), психології (Т. Білик, О. Перелигіна, О. Петрова), соціальної психології (О. Змановська), педагогіки (В. Бондаренко, О. Ковальова І. Ніколаєску), іміджелогії (П. Берд, А. Панасюк, В. Шепель), політології (А. Гонсалес, М. Іреланд, Ф. Кузін, Л. Синельникова), управління (П. Берд, О. Бухаркова, Д. Горбаткін, К. Горшкова, Б. Джі, О. Змановська, А. Калюжний, Т. Скрипаченко, Е. Сміт, Ф. Шарков). Імідж розглядають як складний феномен, який віддзеркалює біосоціальні характеристики, формується під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників, виникає в межах соціальної взаємодії.

Важливе значення для нашого дослідження мали розвідки, присвячені професійному іміджу (В. Горчакова, О. Ковальова, А. Кононенко, Т. Марєєва, Ю. Палеха, О. Чебикін, Н. Ушакова), у яких підкреслено, що цей феномен свідомо формується відповідно до специфіки певної галузі і транслює уявлення фахівця про себе, професійні цінності, норми професійної поведінки.

У сучасній вітчизняній літературі актуалізуються питання формування професійного іміджу майбутніх педагогів (К. Атаманська, В. Бондаренко, Н. Гайдук, Ю. Дзядевич, Т. Довга, О. Ігнатюк, В. Ісаченко, О. Калюжний, А. Коркішко, Н. Прус, І. Размолодчикова, Н. Савченко, Л. Серман, М. Сперанська-Скарга, В. Стрельников), психологів (О. Затворнюк, О. Чебикін), економістів (Л. Данильчук),

керівників (В. Фадєєва), інженерів (О. Мазоренко, О. Марченко), будівельників (Т. Волосюк), військових (Т. Бобровський, Л. Олійник, В. Торічний), лікарів (Л. Русалкіна), фахівців туризму (А. Бригаднова, Н. Замятіна, О. Скалацька). Аналіз праць свідчить, що вчені головним чином висвітлюють загальні теоретичні засади формування іміджу, розглядають технології його формування відповідно до кваліфікаційних вимог певної професії. Також автори підкреслюють, що формування професійного іміджу майбутнього фахівця зводяться не тільки до сукупності візуальних якостей, внутрішніх і зовнішніх характеристик, притаманних певній професійній сфері, а й до формування соціальних цінностей.

Розробкою методичних рекомендацій з підготовки майбутніх ІТ-фахівців, які посіли центральне місце в науковому доробку зарубіжних та вітчизняних дослідників, займалися: М. Коляда, К. Осадча, В. Осадчий, Н. Падалко (теоретичні та методологічні засади професійної підготовки), Д. Корчевський (інтеграція змісту практично-технічної підготовки), С. Симоненко (технології формування комунікативної компетентності), Р. Горбатюк (засоби формування інформаційно-комунікаційної компетентності), О. Глазунова (проектування системи електронного навчання на фахових дисциплінах), Д. Щедролосьєв (компетентнісний підхід до підготовки інженерів-програмістів), Л. Зубик (форми, методи формування професійних компетентностей при вивченні фахових дисциплін), В. Круглик (система підготовки до роботи в ЗВО), О. Глушак, Н. Мазур, В. Прошкін (організація науково-дослідної роботи засобами хмарних технологій), О. Наумук (виокремлення професійних якостей). Аналіз розвідок показав, що в науковому полі не повною мірою формуються уявлення про інформаційні технології як соціально значущу цінність, від якої залежить ефективність діяльності в обраній суспільній практиці.

Питанням посиленої ролі дисциплін соціально-гуманітарного циклу в підготовці майбутніх фахівців присвячено праці таких науковців, як О. Василенко, Г. Васянович, Г. Вошколуп, Л. Донська, Л. Ковальчук, В. Круглик, Г. Онкович, І. Радченя, С. Симоненко, О. Слободянюк, І. Фізера. Установлено, що роль дисциплін соціально-гуманітарного циклу та їхнє ресурсне забезпечення в контексті формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця не були предметом цілеспрямованого наукового пошуку.

Багатоаспектність досліджень науковців у контексті означеної проблеми не вирішує наявних *суперечностей* між:

- об'єктивною потребою суспільства у висококваліфікованих фахівцях, підготовлених до самоіміджування, і реальним станом фахової підготовки в закладі вищої освіти;

- традиційним підходом до сприйняття фахової підготовки майбутніх ІТ-фахівців як спеціальної, переважно технічної, і розширенням сучасних вимог до рівня їхньої соціально-гуманітарної компетентності, комунікабельності, гнучкості, здатності до самопрезентації, сформованості софт-навичок у змінній соціально-економічній ситуації в контексті нових вимог до організації професійної взаємодії на ринку ІТ-послуг;

- значним потенціалом соціально-гуманітарних дисциплін щодо формування в майбутніх ІТ-фахівців здатності до іміджетворення та недостатньою розробленістю теоретичних і практично-методичних аспектів використання такого

потенціалу в підготовці IT-фахівців, що забезпечило б їхню потребу у формуванні професійного іміджу й дозволило їм бути більш конкурентоспроможними на ринку праці завдяки використанню іміджологічних знань у професійній діяльності;

– необхідністю підвищення рівня сформованості в майбутнього IT-фахівця здатності до створення й підтримання професійного іміджу та нерозробленістю педагогічних умов для розвитку відповідної мотивації, здобуття потрібних знань та вмінь у здобувачів вищої освіти при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти.

Отже, виходячи з означеної актуальності, безумовної наукової значущості проблеми, а також урахуваючи недостатню її розробленість у сучасній науці та виявлені суперечності, визначено тему дослідження: **«Формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану наукової роботи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» як складник науково-дослідної теми кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти «Інноваційні технології в технологічній освіті» (державний реєстраційний номер 0115U003307), а також у межах комплексної проблеми «Підвищення ефективності навчально-виховного процесу в середніх загальноосвітніх і вищих навчальних закладах» кафедри педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (державний реєстраційний номер РК № 1-200199004104).

Тему затверджено Вченою радою Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (протокол № 10 від 29.06.2017 р.). Роботу завершено на базі кафедри педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 5 від 13.10.2020 р.).

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутнього фахівця з інформаційних технологій у закладі вищої освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти.

Мета дослідження – виявити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

1. Розкрити сутність, структуру та зміст категорії «професійний імідж майбутнього фахівця з інформаційних технологій».

2. З'ясувати особливості формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій.

3. Дослідити стан формування професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій з урахуванням критеріїв і показників їхньої сформованості при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу.

4. Теоретично обґрунтувати педагогічні умови, що забезпечать формування

професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти.

5. Експериментально перевірити ефективність педагогічних умов формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти.

Методи дослідження: *теоретичні* – аналіз і синтез, систематизація, порівняння, узагальнення філософської і психолого-педагогічної літератури з окресленої проблеми; виокремлення й обґрунтування педагогічних умов формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців; проектування й моделювання для розробки структурно-функційної моделі формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця; контент-аналіз нормативно-правових документів, навчальних планів, програм дисциплін соціально-гуманітарного циклу для усвідомлення формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців; *емпіричні* – методи масового збору інформації (анкетування, бесіди, інтерв'ювання, тестування, вивчення продуктів навчально-пізнавальної діяльності студентів, педагогічне спостереження, рефлексія власної діяльності) для виявлення рівня сформованості в майбутніх ІТ-фахівців професійного іміджу; констатувальний, формувальний і контрольний етапи педагогічного експерименту для перевірки ефективності визначених педагогічних умов формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти; *статистичні* – для обробки, кількісного та якісного аналізу й ілюстрування результатів експериментальної роботи.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

– *уперше* обґрунтовано педагогічні умови формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти (забезпечення позитивної мотивації майбутнього фахівця з інформаційних технологій до створення конгруентного професійного образу імідженосія; спрямування іміджестворювального потенціалу дисциплін соціально-гуманітарного циклу на формування в майбутнього ІТ-фахівця інформаційних софт-навичок та емоційного інтелекту, що забезпечують оптимальну інтеграцію в квазіпрофесійне середовище; урізноманітнення процесу вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу інтерактивними (тренінг, коучинг, менторинг) та хмарними технологіями задля засвоєння студентами стратегій самоіміджування);

– *уточнено* понятійно-категоріальний апарат дослідження, зокрема: дефініції «імідж», «професійний імідж»; суть, структуру та зміст категорії «професійний імідж майбутнього фахівця з інформаційних технологій», висвітлено іміджестворювальний потенціал дисциплін соціально-гуманітарного циклу; зміст складників, критеріїв, показників і рівнів сформованості професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій; *удосконалено* форми й методи навчальної та позанавчальної діяльності в закладі вищої освіти в контексті завдань формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні соціально-гуманітарних дисциплін;

– *набули подальшого розвитку* теорія та методика формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій.

Практичне значення проведеного дослідження полягає в розробці та впровадженні в практику закладів вищої освіти, що здійснюють фахову підготовку майбутніх ІТ-фахівців, педагогічних умов формування професійного іміджу в майбутніх ІТ-фахівців: уведено в навчальний план дисципліну «Імідж сучасного спеціаліста» та створено методичні вказівки для проведення практичних занять, самостійної роботи здобувачів вищої освіти щодо їх виконання; розроблено навчально-методичне забезпечення наукового студентського гуртка «Проблеми сучасної психології»; авторську тренінгову програму «Професійний імідж» у соціально-психологічній службі ХНУРЕ з використанням імідж-тренінгів, рольових ігор, презентацій тощо; збагачено зміст навчальних дисциплін («Психологія управління», «Психологія сприйняття та переробки інформації», «Психологія екстремальних стосунків та ефективної адаптації», «Soft skills: соціально-психологічні аспекти професійної компетентності», «Інформаційне суспільство», «Соціологія та соціальні технології», «Етичні проблеми сучасного суспільства», «Соціальна психологія та конфліктологія», «Глобальні проблеми сучасності», «Українське фахове мовлення», «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)») у контексті доповнення іміджелогічними знаннями щодо формування софт-навичок та емоційного інтелекту для інтеграції в квазіпрофесійне середовище; дібрано та адаптовано пакет діагностичних матеріалів для визначення рівня сформованості іміджу майбутнього ІТ-фахівця. Результати дослідження можуть бути використані в процесі професійної підготовки фахівців з інформаційних технологій та самоосвітній діяльності здобувачів першого (бакалаврського) рівня освіти.

Матеріали дослідження **впроваджено** в освітній процес Харківського національного університету радіоелектроніки (довідка № 49.04/27-1490 від 30.09.2020 р.); Харківського національного університету імені В. Каразіна (довідка № 0301-39 від 09.09.2020 р.); Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (довідка № 66-04-351/37 від 17.09.2020 р.); ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (довідка № 1/932/1 від 30.09.2020 р.); Івано-Франківської філії Відкритого міжнародного університету «Україна» (довідка № 1/26-40 від 02.10.2020 р.); Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 2090/01 від 11.12.2020 р.).

Особистий внесок здобувача в роботах, опублікованих у співавторстві, полягає в науковому аналізі динаміки змін рівнів сформованості професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця при вивченні соціально-гуманітарних дисциплін, обґрунтуванні, узагальненні теоретичних засад досліджуваної проблеми [9]; авторці належить добір теоретичного матеріалу та практичних завдань до кожної теми [19].

Апробація результатів дослідження. Положення та результати дослідження обговорювалися на наукових конференціях і семінарах різного рівня, зокрема: *Міжнародних*: «Суспільні науки в Україні та світі» (Вінниця, 2017), «Proceedings of XV International scientific conference «Millennium Science» (Моррісвілл, США, 2018), «Proceedings of XVI International scientific conference «World Science» (Моррісвілл, США, 2018), «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (Переяслав-Хмельницький, 2018), «Експериментальні та теоретичні дослідження в сучасних науках» (Суми, 2018), «Пріоритетні напрямки наукових

досліджень» (Київ, 2018), «Актуальні проблеми сучасної науки» (Харків – Відень – Берлін – Астана, 2019); *Всеукраїнських*: «Інновації в підготовці та професійній діяльності фахівців соціальної галузі» (Харків, 2017), «Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях» (Харків, 2019); Міжвузівських науково-практичних семінарах: «Компетентнісний підхід в освіті та професійній діяльності» (Харків, 2017), «Просоціальна особистість у гендерному вимірі: теоретико-методологічні та прикладні аспекти» (Умань, 2020), «Професійна мобільність як чинник соціальної адаптації і творчої самореалізації особистості в умовах суспільних трансформацій» (Харків, 2020).

Результати та висновки виконаної роботи обговорено й позитивно оцінено на засіданнях кафедри філософії Харківського національного університету радіоелектроніки (упродовж 2010–2020 рр.), кафедри педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (2017–2020 рр.).

Публікації. Основні результати викладено у 20 наукових і науково-методичних працях, з них 18 одноосібних, зокрема 8 статей у наукових фахових виданнях України (4 з яких входять до наукометричної бази Index Copernicus), 1 у зарубіжному виданні, 2 навчально-методичних видання (1 у співавторстві), 9 публікацій у збірниках матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (297 позиції, з них 21 – іноземними мовами). Робота містить 8 таблиць, 16 рисунків. Загальний обсяг роботи – 274 сторінок, основний зміст дисертації займає 207 сторінок, 12 додатків на 42 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність обраної теми, сформульовано об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення роботи, наведено відомості про апробацію та впровадження одержаних результатів, подано інформацію про структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі – **«Теоретичні засади формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти»** – проаналізовано феномен «імідж», охарактеризовано зміст поняття «професійний імідж»; теоретично обґрунтовано сутність і структуру феномену «професійний імідж майбутнього фахівця з інформаційних технологій»; виокремлено критерії, показники та рівні розвиненості професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні соціально-гуманітарних наук; інтерпретовано результати констатувального етапу дослідження.

Систематизація історико-філософських доробок (Е. Гомбрич, А. Салліван, Н. Ткаченко, І. Черемушникова, В. Шепель) дозволила з'ясувати, що потреби ідентифікації себе як лідера (первісне суспільство), розвитку ораторського мистецтва щодо переконання публіки (стародавні часи), моделювання образу імператорів (Стародавній Китай) і публічної персони (епоха Відродження),

соціальної фасилітації та самопрезентації (Нові часи), подолання економіко-політичної, соціальної кризи (кінець XIX – початок XX ст.), практичної розробленості технології створення особистого ідеального образу в соціумі (США 30-і рр. XX ст.), використання реклами в засобах масової інформації (середина XX ст.) стали підґрунтям для появи нової галузі знань – іміджології (60-і роки XX ст. у США), яка теоретично обґрунтовує засоби та складники побудови іміджу, вивчає закономірності формування та управління іміджем людини, організації, держави. Це сприяло активному використанню в соціумі іміджу як засобу психологічного впливу на споживача, популяризації персон, ретрансляції особистості в професійній сфері.

До того ж аналіз усього масиву сучасних досліджень дозволив розглядати *професійний імідж особистості* як цілісний, динамічний та інтегративний образ, обумовлений професійною діяльністю суб'єкта, а саме «Місією особистості», позитивною «Я-концепцією», зорієнтований на «Я-бажане», «Я-ідеальне», що сприяє постійному саморозвитку та самовдосконаленню сучасного фахівця й компанії загалом.

Виділення загального наукового поля досліджуваної дефініції дозволило схарактеризувати *професійний імідж майбутнього фахівця з інформаційних технологій* як складний соціально-психологічний феномен, який забезпечує ретрансляцію у професійній сфері уявлень особистості про себе у взаємодії внутрішніх і зовнішніх індивідуально-конституційних, соціально-поведінкових, професійно-компетенційних характеристик, передбачаючи створення конкурентоспроможного і привабливого для бенефіціарів, стейкхолдерів в ІТ-сфері, працедавців, колег, партнерів образу потенційного співробітника. Доведено, що імідж майбутніх ІТ-фахівців створюється в процесі професійної підготовки, усвідомлюється та актуалізується під час засвоєння соціально-гуманітарних дисциплін і розвивається в процесі навчально-пошукової та квазіпрофесійної діяльності майбутнього ІТ-фахівця та є чинником успішного працевлаштування, побудови кар'єри, підвищення ефективності майбутньої професійної діяльності.

У зв'язку з цим схарактеризовано *структуру професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій*, яка інтегрує індивідуально-конституційні (фізичні, психофізіологічні, вікові особливості), соціально-поведінкові (візуальний, аудіальний, ольфакторний, кінестетичний образи; індивідуальний стиль життєдіяльності), професійно-компетенційні (рольовий діапазон, моральні, комунікативні, інтелектуальні, емоційно-вольові якості професіонала) складники, що системно й цілеспрямовано впливають на формування образу імідженосія (цілеспрямовано створеного штучним шляхом образу для досягнення професійних та особистісних цілей), який має структуру (внутрішній, зовнішній, процесуальний компоненти), ядро (імідж-місія, імідж-цілі, імідж-позиції, імідж-легенда, імідж-установки, «Я-концепція», ієрархія «Я-особистостей» у часі: «Я-минуле», «Я-реальне» і «Я-майбутнє»). Цілісність структури професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій обумовлена взаємопов'язаністю складників, її стійкість – ядром іміджу, динамічність – зовнішнім складником іміджу.

Загалом аналіз сутнісних і функційних аспектів формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця у взаємозв'язку з викладанням дисциплін соціально-гуманітарного циклу зумовили висновок, що процес *формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій* відображає динамічний рух здобувача вищої освіти як суб'єкта власного розвитку в конкретній сфері професійної підготовки та професійної діяльності, здатного до самовираження, самореалізації й самовдосконалення протягом усього життя, що забезпечує набуття та втілення внутрішніх і зовнішніх індивідуально-конституційних, соціально-поведінкових, професійно-компетенційних характеристик, передбачаючи створення й підтримання конкурентоспроможного і привабливого для бенефіціарів, стейкхолдерів в ІТ-сфері, працедавців, колег образу потенційного співробітника.

У ході дослідження доведено, що саме дисципліни соціально-гуманітарного циклу спрямовані на розвиток соціально-особистісних компетенцій, формування системи професійно-етичних цінностей, стимулювання творчості, самостійності і критичного мислення, а також прищеплення здобувачам освіти смаку до свободи висловлювання власних думок; виконання функції передавання соціального професійного досвіду, а також – попереджальну, превентивну функцію – підготовку майбутнього фахівця до життєдіяльності в епоху криз, зміни ринку праці. У контексті підготовки майбутніх ІТ-фахівців роль соціально-гуманітарних дисциплін закладів вищої освіти, їхні можливості та ресурсне забезпечення в контексті формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців явно недооцінені й недостатньо досліджені.

Узагальнення поглядів сучасних науковців та врахування специфіки професійної підготовки й майбутньої діяльності фахівця в ІТ-сфері дозволили визначити такі *особливості* формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій в закладах вищої освіти: процес підготовки фахівця не обмежений набором знань, умінь і навичок в ІТ-сфері, сприяє формуванню спектру компетенцій, зокрема соціальних, загальнокультурних, оздоровлювальних, які орієнтовані на розуміння способів використання знань в ІТ-сфері для забезпечення швидкої професійної адаптації, кар'єрного зростання, запобігання професійному вигоранню; посилена потреба у формуванні у фахівця софт-навичок поряд із професійно-технічними знаннями й уміннями, що забезпечується цілеспрямованим і комплексним педагогічним впливом змісту освіти з урахуванням інтеграції предметів соціально-гуманітарного і професійно спрямованих циклів, логікою навчального плану й технологією процесу оволодіння спеціальністю майбутнього ІТ-фахівця в поєднанні з практичною професійною діяльністю; викладання соціально-гуманітарних дисциплін на підставі міжпредметної інтеграції, адаптивності, соціальної лабільності, постійного відстежування змін, новинок і тенденцій в ІТ-сфері, що забезпечить гнучкість і мобільність майбутніх фахівців; спрямованість на забезпечення професійного успіху імідженосія на основі самостійності, готовності швидко пристосовуватися до інтенсивних змін в засобах інформаційних технологій в умовах збільшення обсягів інформації; формування вміння терміново розв'язати професійне завдання завдяки креативному мисленню; переорієнтація професійних настанов особистості з пріоритетності індивідуальної ІТ-діяльності на роботу в команді професіоналів, створення професійних кластерів і консолідацію, що потребує

від особи сполучення лідерських характеристик та навичок тимбілдингу на підставі поглиблення знань у галузі соціології, психології, економіки та управління.

За результатами вивчення теоретичних джерел та практичного досвіду виокремлено критерії з відповідними показниками сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців: *мотиваційний* (орієнтація професійних цінностей на саморозвиток; мотивація на іміджеформувальну діяльність; бажання справляти позитивне враження у своєму професійному оточенні), *когнітивний* (здатність до засвоєння іміджелогічних знань; знання ролі іміджу в майбутній професії, проєктування власного образу професійного іміджу; знання власних особистісних особливостей як основи професійного іміджеформування), *діяльнісний* (навички іміджеформування в професійній комунікації; готовність до самопрезентації в різних навчально-професійних ситуаціях; здатність до відображення іміджелогічних знань у продуктах навчально-пізнавальної діяльності). З урахуванням критеріїв та показників схарактеризовано рівні сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців – *високий, середній, низький*.

Процедуру оцінювання рівня сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців здійснено за допомогою діагностувального інструментарію, до якого ввійшли: методики С. Бубнова «Експрес-діагностика соціальних цінностей особистості», К. Замфір у модифікації А. Реана «Дослідження мотивації професійної діяльності», «Самооцінка рівня онтогенетичної рефлексії»; метод мініесе «Моє професійне майбутнє і мій професійний імідж»; методика SWOT-аналіз (модифікований варіант для ІТ-фахівця). Анкета для вивчення сформованості уявлень студентів про сутність, елементи та складники професійного іміджу (модифікований варіант методики Н. Савченко для ІТ-фахівця); тест на конфліктність (Кноблох-Фальконетт); методи спостереження за поведінкою здобувачів освіти на заняттях з дисциплін соціально-гуманітарного циклу; методики виявлення й оцінки комунікативних та організаторських здібностей студентів (за Б. Федоришиним і В. Синявським), визначення тактики поведінки в конфліктній ситуації К. Томаса; питальник «Твоя участь у науково-пошуковій та проєктній діяльності»; метод експертних оцінок, кількісний і якісний аналіз звітів про наукову діяльність студентів; методика «Власний імідж» (модифікований варіант за В. Травіним, М. Магуре, М. Курбатовим для ІТ-фахівців); метод аналізу продуктів навчально-пізнавальної діяльності.

Експериментальною базою дослідження стали заклади вищої освіти: Харківський національний університет радіоелектроніки, Харківський національний університет імені В. Каразіна, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Івано-Франківська філія Відкритого міжнародного університету «Україна». Основна вибіркова сукупність становила 534 здобувачі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з галузі знань 12 «Інформаційні технології» за спеціальністю 122 «Комп'ютерні науки», 123 «Комп'ютерна інженерія» (254 особи – експериментальна група (ЕГ), 278 – контрольна група (КГ)).

На основі узагальнення результатів діагностики, проведеної на констатувальному етапі експерименту, встановлено, що більшість студентів перебуває на середньому (34,63 % ЕГ; 36,32 % КГ) і низькому (45,39 % ЕГ; 43,54 % КГ) рівнях сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців, що

виявилось в індіферентному ставленні до оволодіння іміджелогічними знаннями й визначення їхньої ролі в професійній діяльності; фактичній відсутності основ проектування власного образу професійного іміджу і спрямованості на іміджеформування в професійній комунікації. Причинами вважаємо недостатню та несистематичну роботу з формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців, невикористання іміджестворювального потенціалу дисциплін соціально-гуманітарного циклу.

У другому розділі – **«Розробка та експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти»** – представлено наукове обґрунтування, змістовну розробку та впровадження педагогічних умов формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця, перевірено ефективність при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу; схематично репрезентовано структурно-функційну модель формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця в закладі вищої освіти; представлено результати експериментального дослідження.

Аналіз сучасного стану формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців в Україні, вивчення практичного досвіду та базового законодавства, яке регламентує освітню діяльність ЗВО, а також науково-теоретичний аналіз вітчизняних та зарубіжних педагогів і науковців у галузі формування професійного іміджу дали підстави визначити педагогічні умови формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти.

Процес упровадження визначених умов базувався на структурно-функційній моделі формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти, яка ґрунтується на підходах (акмеологічний, компетентнісний, цілісний) і принципах (особистісного цілепокладання, професійної спрямованості, гармонізації іміджевого образу, суб'єкт-суб'єктної іміджевої взаємодії, системності, рефлексії), структурно відображає взаємообумовлені етапи: орієнтовно-цільовий (формування іміджу майбутнього ІТ-фахівця); процесуально-змістовий (основні напрями збагачення змісту дисциплін соціально-гуманітарного циклу, що інтегрують іміджелогічні знання і професійно зорієнтоване спілкування, практику іміджування в різноманітних формах і методах іміджеформувальної діяльності); рефлексивно-результативний (динаміка, якість і результат сформованості професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця, який відстежується за мотиваційним, когнітивним і діяльнісним критеріями); є організаційно-функціональною підставою для впровадження експериментальних педагогічних умов з позиції загального бачення їхнього місця в контексті викладання дисциплін соціально-гуманітарного циклу як цілісного процесу.

Перша педагогічна умова – *забезпечення позитивної мотивації майбутнього фахівця з інформаційних технологій до створення конгруентного професійного образу імідженосія*, виокремлення змісту якої детермінувалося впливом внутрішньої (цінності, значення професійної ІТ-діяльності) та зовнішньої (бажання справляти позитивне враження на інших, мотиви соціального престижу, кар'єрне сходження)

мотивації на створення конгруентного образу імідженосія, під яким розуміємо узгодженість уявлень майбутнього ІТ-фахівця про себе та зовнішніх проявів особистості, несуперечність мовлення людини, її особистісних і професійних переконань між собою, цілісність, самоузгодженість особистості взагалі. З позицій уявлень психології щодо «Я-концепції» конгруентність образу імідженосія виражає міру відповідності «Я-реального» до «Я-ідеального», що конструюється майбутнім фахівцем у навчальній і позанавчальній діяльності, з одного боку, а з іншого – є духовною основою мотивації до самоіміджування.

Реалізація *першої педагогічної умови* здійснювалась за допомогою залучення студентів до співпраці з відділом практики «Центр-Кар'єра», де проводяться зустрічі з випускниками університету, роботодавцями, менторами ІТ-компаній, ІТ-HR-ами, майстер-класи «Побудова персонального бренду спеціаліста» з метою мотивації майбутніх ІТ-фахівців до розвитку власного конгруентного образу в професії, що було реалізовано такими методами: інформаційне повідомлення, інтерактивні вправи, завдання щодо побудови персонального бренду, рольові ігри на прояв креативності щодо іміджу сучасного ІТ-фахівця. Під час майстер-класу пропонувалось виконати такі завдання, як «Перешкода» – з метою визначення «особистих обмежувачів», «Ковчег» – з метою моделювання іміджу в «зоні найближчого розвитку». Майбутніх ІТ-фахівців було залучено до наукового гуртка «Проблеми сучасної психології», під час організації якого студенти заохочувались до обговорення питань ділових комунікацій, значення вікових особливостей, професійної освіти та досвіду фахівця, впливу емоційної сфери людини на професійну діяльність та створення позитивного іміджу ІТ-фахівця. Майбутні ІТ-фахівці активно залучались до науково-дослідної роботи з пошуку й обговорення інформації з тематики іміджу ІТ-фахівця, ІТ-компанії, ІТ-продуктів діяльності для написання тез, виступів із доповідями на наукові конференції, на щорічний Молодіжний форум «Радіоелектроніка і молодь в ХХІ столітті», що мотивувало до розвитку професійного вербального іміджу.

Друга педагогічна умова – *спрямування іміджестворювального потенціалу дисциплін соціально-гуманітарного циклу на формування в майбутнього фахівця з інформаційних технологій софт-навичок та емоційного інтелекту, що забезпечують оптимальну інтеграцію у квазіпрофесійне середовище* – передбачала наповнення спеціальними іміджелогічними знаннями зміст дисциплін соціально-гуманітарного циклу завдяки наявності ресурсів, можливостей спрямування змісту дисципліни на цінності ІТ-діяльності, вибір практик іміджеформувальної діяльності, багаторівневість іміджевої взаємодії та міжсуб'єктного спілкування.

Реалізація другої умови здійснювалась в процесі впровадження розробленої авторкою дисципліни «Імідж сучасного спеціаліста», що дозволило актуалізувати всі іміджелогічні ресурси (інформаційно-змістові, професійно-іміджеві, комунікативно-інтерактивні, організаційно-функціональні), які було представлено в темах: Поняття іміджу, його функції, типологія. Складники іміджу ІТ-фахівця. Соціально-психологічні та біографічні характеристики створення іміджу ІТ-фахівця. Вербальний, габітарний і кінетичний імідж ІТ-фахівця. Саморегуляція ІТ-фахівця в професійній діяльності. Використання власного іміджу ІТ-фахівця для створення кар'єри. У процесі вивчення тем проаналізовано особливості інструментарію

іміджелогії; розглянуто імідж-комунікації, розроблено типологію іміджу, комунікативні технології впливу на аудиторію; визначено роль і значення іміджу та його компонентів; застосовано в рольових іграх прийоми самооцінювання, самопрезентації для розвитку софт-навичок та емоційного інтелекту в проектуванні стратегії самоіміджування.

Аналіз планів навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу дозволив збагатити їхній зміст іміджелогічними знаннями. Так, у змістовий модуль «Особистість та її потенціал у системі управління» дисципліни «Психологія управління» було впроваджено тему «Імідж лідера» й завдання на формування привабливого образу іміженосія, визначення позитивних і негативних власних якостей та проектування плану посилення якостей, які підкреслюють привабливий образ майбутнього ІТ-фахівця: вправа-самоаналіз «Автопортрет», рефлексивна вправа «Техніка розвитку індивідуальності»; вправа «Мое професійне кредо»; рефлексивні ситуації «Суб'єкт-суб'єктна взаємодія лідерів».

У зміст дисципліни «Соціальна психологія та конфліктологія» було включено і проведено семінар «Технологія та методи професійної адаптації», який наповнено засобами адаптивної поведінки в організації. Тренінг «Ефективне спілкування», метою якого було формування психологічних основ спілкування, навичок взаємодії в команді, сприяв виявленню та оцінюванню індивідуальних характеристик. Тренінгові вправи стали основою для створення такого образу майбутнього ІТ-фахівця, який сприятиме суб'єкту-прообразу в досягненні успіху, соціально значущих цілей та створенню позитивного іміджу.

Для доповнення змісту навчальних дисциплін питаннями з іміджелогії розроблено зміст і методичне забезпечення комплексу тренінгів «Професійний імідж», елементи занять якого було включено в практичні заняття таких дисциплін, як: «Соціальна психологія та конфліктологія», «Інформаційне суспільство», «Глобальні проблеми сучасності», «Soft skills: соціально-психологічні аспекти професійної компетентності», що цілеспрямовано зорієнтовано на забезпечення оптимальної інтеграції у квазіпрофесійне середовище.

Орієнтування дисциплін «Психологія сприйняття та переробки інформації», «Психологія екстремальних стосунків та ефективною адаптації», «Інформаційне суспільство», «Соціологія та соціальні технології», «Етичні проблеми сучасного суспільства» на максимальне наповнення іміджелогічними знаннями щодо формування софт-навичок, емоційного інтелекту за рахунок їхньої інтеграції.

У зміст дисциплін «Українське фахове мовлення», «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» було включено питання щодо основ ділового спілкування, завдання на вміння складати анотацію, резюме, професійну документацію, формування основи письмового обміну діловою інформацією. Це сприяло розвитку основ самопрезентації у майбутніх ІТ-фахівців.

Третя педагогічна умова – *урізноманітнення процесу вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу інтерактивними (тренінг, коучинг, менторинг) та хмарними технологіями задля засвоєння ними стратегій самоіміджування* – передбачала вдосконалення й насиченість освітнього процесу сучасними педагогічними технологіями та інтерактивними методами, які активізують інтерес здобувачів освіти до побудови власного іміджу, організації взаємодії між студентами,

формування навичок роботи в команді, самостійного пошуку шляхів та варіантів розв'язання соціальних проблем засобами інформаційних технологій.

Реалізація *третьої педагогічної умови* передбачала активне запровадження в заняття студентів таких інтерактивних форм і методів, як: мотиваційні (конкурс «Логотип компанії», конкурс плакатів «Сучасний IT-фахівець»; мозковий штурм, пресконференції, зустрічі з IT-експертами, презентація творчого індивідуального проекту); цілепокладання (SWOT-аналіз, формулювання імідж-цілей за технологією SMART, розробка плану самовдосконалення професійного іміджу); інформаційні (інтерфейс, командний пошук інформації, створення словника іміджелогії в IT і хмарислів), професійні (коло професійних ідей в IT-сфері, моделювання рольових ситуацій: «Співбесіда», «Атестація», «Асесмент-центр», дискусії з роботодавцями, професійний ринг «Кар'єра і професійний імідж»), комунікативні (обговорення імідж-кейсів, актуальне інтерв'ю, спільний проєкт «Корпоративний імідж»), поєднання позанавчальної роботи з практиками в професійній сфері майбутнього IT-фахівця).

Позааудиторну роботу урізноманітнено відвідуванням презентацій сучасних IT-компаній, стажування й навчання в IT-компаніях; участь в IT-проєктах. Для майбутніх IT-фахівців на базі соціально-психологічної служби ХНУРЕ впроваджено програму тренінгів «Професійний імідж» за такими темами: «Самомаркетинг і самоменеджмент», «Бізнес-комунікація», «Самопрезентація в діяльності IT-фахівця», «Team building», «Управління професійною командою», «Менторство в IT-команді», «Ефективний персональний імідж». Ця педагогічна умова сприяла ефективній побудові професійного іміджу, оскільки були задіяні такі спеціальні методи управління процесом самоіміджування, як: практичне відпрацювання змодельованих ситуацій нової соціальної ролі – «Я-носій» позитивного іміджу; зіставлення іміджевих характеристик професіоналів і власних відповідних характеристик; забезпечення адресної підтримки пошуку сенсу самоформування конкретних складників іміджу; емоційно-почуттєвого забарвлення цінностей професійного іміджу; методи проєктувальної спрямованості.

Комплексне запровадження педагогічних умов і розроблена структурно-функційна модель у закладі вищої освіти дозволили досягти кращої ефективності та результативності у формуванні професійного іміджу майбутнього IT-фахівця в процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу. Проведений контрольний зріз відбувався за програмою, започаткованою на констатувальному етапі дослідження. Порівняльний аналіз результатів констатувального й контрольного етапів експерименту засвідчив позитивні зміни рівнів сформованості професійного іміджу майбутнього IT-фахівця (див. табл. 1).

Так, у здобувачів освіти ЕГ суттєва різниця спостерігалася за всіма показниками на високому та низькому рівнях із позитивними змінами на кінець експериментальної роботи. Найсуттєвіші зміни були на високому рівні за когнітивним критерієм (приріст за показником здатність до засвоєння іміджелогічних знань становив 23,23 %), діяльнісним (приріст за показником готовність до самопрезентації – 18,11 %), мотиваційним (приріст за показником бажання справляти позитивне враження у професійному оточенні становив 15,74 %). Максимальний коефіцієнт кореляції позитивних змін в ЕГ встановлено між показниками знання ролі іміджу в майбутній професії, проєктування власного образу професійного іміджу та орієнтації професійних

цінностей на саморозвиток майбутнього ІТ-фахівця, а найсильніший зв'язок з іншими показниками встановлено для показників діяльнісного критерію.

Таблиця 1

Узагальнені результати констатувального та контрольного етапів експерименту за всіма критеріями сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців (абсолютний приріст в %)

Критерії		Рівні		Високий		Середній		Низький	
		ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ		
Мотиваційний	Орієнтація професійних цінностей на саморозвиток	12,60	1,08	14,57	2,88	-27,17	-3,96		
	Мотивація на іміджеформувальну діяльність	13,38	1,80	9,85	0,36	-23,23	-2,16		
	Бажання справляти позитивне враження у професійному оточенні	15,74	1,43	11,42	3,24	-27,16	-4,67		
Когнітивний	Здатність до засвоєння іміджелогічних знань	23,23	1,80	35,44	2,16	-58,67	-3,96		
	Знання ролі іміджу в майбутній професії, проектування власного образу професійного іміджу	21,66	2,15	25,59	0,36	-47,25	-2,51		
	Знання власних особистісних особливостей як основи професійного іміджеформування	18,90	2,52	27,95	0,36	-46,85	-2,88		
Діяльнісний	Навички іміджеформування у професійній комунікації	18,11	0,36	19,29	4,68	-37,40	-5,04		
	Готовність до самопрезентації в різних навчально-професійних ситуаціях	18,90	0,72	16,93	4,32	-35,83	-5,04		
	Здатність до відображення іміджелогічних знань у продуктах навчально-пізнавальної діяльності	15,75	1,43	21,26	2,16	-37,01	-3,59		

У здобувачів вищої освіти контрольної групи максимальна різниця між рівнями виявилася не суттєвою, зміни відбулися в середньому з різницею в 4 %. Вірогідність результатів експериментальної роботи доведена засобами математичної статистики з використанням критерію Пірсона χ^2 та електронних таблиць MS Excel. Установлено, що відмінності в розподілі студентів експериментальної й контрольної груп за рівнями сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців є статистично значущими, що є переконливою підставою вважати виконаними завдання дисертації та досягнення її мети.

Проведене нами дослідження дозволило сформулювати такі **висновки**:

1. На підставі комплексного аналізу наукової літератури розкрито сутність та зміст категорії «професійний імідж майбутнього фахівця з інформаційних технологій», який визначено як складний соціально-психологічний феномен, що забезпечує ретрансляцію у професійній сфері уявлень особистості про себе у взаємодії внутрішніх і зовнішніх індивідуально-конституційних, соціально-

поведінкових, професійно-компетенційних характеристик, передбачаючи створення конкурентоспроможного і привабливого для бенефіціарів, стейкхолдерів в ІТ-сфері, працедавців, колег, партнерів образу потенційного співробітника. Схарактеризовано структурні складники професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій, які інтегрують індивідуально-конституційні, соціально-поведінкові, професійно-компетенційні, що системно і цілеспрямовано впливають на формування образу імідженосія, який має структуру: ядро та складники (внутрішній, зовнішній, процесуальний). Цілісність структури професійного іміджу обумовлена взаємопов'язаністю складників, її стійкість – ядром іміджу, динамічність – зовнішнім складником іміджу.

Доведено, що імідж майбутніх ІТ-фахівців починає формуватися в процесі професійної підготовки, усвідомлюється та актуалізується під час засвоєння соціально-гуманітарних дисциплін і розвивається в процесі навчально-пошукової і квазіпрофесійної діяльності майбутнього ІТ-фахівця та є чинником працевлаштування, побудови кар'єри, підвищення ефективності майбутньої професійної діяльності.

2. На основі узагальнення поглядів науковців та специфіки професійної освіти й майбутньої діяльності фахівця в ІТ-сфері з'ясовано особливості формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця в закладах вищої освіти:

- процес підготовки фахівця не обмежений набором знань, умінь і навичок в ІТ-сфері, сприяє формуванню спектру компетенцій, зокрема соціальних, загальнокультурних, оздоровлювальних, які орієнтовані на розуміння способів використання знань в ІТ-сфері для забезпечення швидкої професійної адаптації, кар'єрного зростання, запобігання професійному вигоранню;

- потреба у формуванні у фахівця софт-навичок поряд із професійно-технічними знаннями й умінями, що забезпечується цілеспрямованим і комплексним педагогічним впливом змісту освіти з урахуванням інтеграції предметів соціально-гуманітарного і професійно спрямованих циклів, логікою навчального плану й технологією процесу оволодіння спеціальністю майбутнього ІТ-фахівця в поєднанні з практичною професійною діяльністю;

- вимога до викладання соціально-гуманітарних дисциплін на основі міжпредметної інтеграції, соціальної лабільності, постійного відстежування змін, новинок і тенденцій у ІТ-сфері, що забезпечує гнучкість і мобільність майбутніх фахівців;

- спрямованість на забезпечення професійного успіху імідженосія на основі самостійності, готовності швидко пристосовуватися до інтенсивних змін в засобах інформаційних технологій в умовах збільшення обсягів інформації; формування вміння терміново розв'язати професійне завдання завдяки креативному мисленню;

- переорієнтація професійних настанов особистості з пріоритетності індивідуальної ІТ-діяльності на роботу в команді професіоналів, що потребує від особи сполучення лідерських характеристик та навичок тимблдингу на основі поглиблення знань у галузі соціології, психології, економіки та управління.

3. Досліджено стан формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців з урахуванням критеріїв (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний), відповідних показників та рівнів (високий, середній, низький) їхньої сформованості в процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу. Результати діагностики

продемонстрували перевагу низького та середнього рівнів сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців за всіма показниками, що виявилось в індиферентному ставленні до оволодіння іміджологічними знаннями й визначення їхньої ролі в професійній діяльності; фактичній відсутності основ проєктування власного образу професійного іміджу, слабкій спрямованості на іміджеформування в професійній комунікації.

4. Визначено та обґрунтовано педагогічні умови формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій: забезпечення позитивної мотивації майбутнього фахівця з інформаційних технологій до створення конгруентного професійного образу імідженосія; спрямування іміджестворювального потенціалу дисциплін соціально-гуманітарного циклу на формування в майбутнього фахівця з інформаційних технологій софт-навичок та емоційного інтелекту, що забезпечують оптимальну інтеграцію у квазіпрофесійне середовище; урізноманітнення процесу вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу інтерактивними (тренінг, коучинг, менторинг) та хмарними технологіями задля засвоєння студентами стратегій самоіміджування.

5. Упровадження педагогічних умов формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти відбувалося комплексно та передбачало застосування мотивувальних заходів із використанням мозкового штурму, групової роботи, пресконференцій, майстер-класів, SWOT-аналізу, технології SMART і збагачення іміджестворювальною тематикою позааудиторних форм роботи («Центр-Кар'єра», соціально-психологічна служба, науковий гурток «Проблеми сучасної психології», конкурс «Логотип компанії», спільний проєкт «Корпоративний імідж», тижні з професії); збагачення діапазону іміджологічних знань і іміджеформувальної діяльності, способів іміджетворчої взаємодії методами самоіміджування дисциплін соціально-гуманітарного циклу й авторського курсу «Імідж сучасного спеціаліста».

Експериментально встановлено, що комплексна реалізація запропонованих педагогічних умов дозволила досягти суттєвої позитивної динаміки розвитку професійного іміджу в експериментальних групах порівняно з контрольними за всіма критеріями її сформованості. Ефективність упровадження педагогічних умов визначено за допомогою розрахунків критерію Пірсона, що довели статистичну значущість та достовірність результатів педагогічного експерименту.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. До перспективних напрямів подальших наукових розвідок відносимо вдосконалення змісту й технологій підготовки майбутніх магістрів, розробку системи моніторингу сформованості професійного іміджу ІТ-фахівця в процесі навчання протягом життя відповідно до соціально-культурних змін у суспільстві.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України, зокрема, які включені до міжнародних наукометричних баз:

1. Митцева О. С. Професійний імідж сучасного фахівця: соціально-педагогічний аспект. *Науковий вісник Миколаївського національного університету*

імені В. О. Сухомлинського. *Педагогічні науки* : зб. наук. праць. Миколаїв, 2017. Випуск 4 (59). С. 346–350.

2. Митцева О. С. Інтерактивні методи формування позитивного професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій. *Вісник Черкаського національного університету. Педагогічні науки*. Черкаси, 2017. Випуск 17–18, С. 137–142 (*Index Copernicus*)

3. Митцева О. С. Професійний імідж фахівця: суть, функції, структура. *Педагогіка та психологія*: зб. наук. праць. Харків, 2018. Вип. 59. С. 191–200. (*Index Copernicus*)

4. Митцева О. С. Класифікація типів іміджу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ, 2018. Випуск 63. С. 123–127

5. Митцева О. С. Педагогічні умови формування професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу: теоретичний аспект. *Інноваційна педагогіка*: зб. наук. праць. Одеса, 2018. Випуск 5. С. 116–119.

6. Митцева О. С. Формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій: практичний аспект. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*: зб. наук. праць. Запоріжжя: КПУ, 2018. Вип. 61. С. 122–125.

7. Митцева О. С. Проектування освітнього середовища формування професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій. *Інноваційна педагогіка*: зб. наук. праць. Одеса, 2019. Т. 2. Випуск 15. С. 108–111. (*Index Copernicus*)

8. Митцева О. С. Іміджетвірний потенціал дисциплін соціально-гуманітарного циклу. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*: зб. наук. праць. Умань, № 2 (22), 2020. С. 101–107. (*Index Copernicus*)

Стаття в зарубіжному науковому виданні:

9. Митцева О. С., Василенко О. М. Моніторинг рівня сформованості професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій. *Science and education a new dimension. Pedagogy and Psychology*. 2018. VI (72), Issue: 174, Sept. P. 31–35. (*Index Copernicus*)

Тези й матеріали конференцій:

10. Митцева О. С. Складові іміджу майбутнього ІТ-фахівця: матеріали XIII міжнародної науково-практичної конференції «Суспільні науки в Україні та світі». (15 грудня 2017р. м. Краматорськ). Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. С. 20–26.

11. Митцева О. С. Формування вербального іміджу студентів технічного університету. *Інновації в підготовці та професійній діяльності фахівців соціальної галузі*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Харків, 24 листопада 2017 р. / за ред. М. П. Васильєвої. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2017. С. 36–37

12. Митцева О. С. Особливості корпоративного іміджу організації. *Proceedings of XVI International scientific conference «Millenium science»*. Morrisville, Lulu Press., Feb.16, 2018. P. 152–155.

13. Митцева О. С. Імідж і професійна кар'єра майбутнього спеціаліста. *Proceedings of XVI International scientific conference «World science news»*. Morrisville, LuluPress., March, 2018. P. 104–107.

14. Митцева О. Роль досвіду у створенні професійного іміджу спеціаліста. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації: матеріали XXXVII міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. (27 червня 2018 р.). Переяслав-Хмельницький, 2018. Вип. 37. С. 165–166.

15. Митцева О. С. Інтерактивні методи реалізації педагогічних умов формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців. *Експериментальні та теоретичні дослідження в сучасних науках: матеріали Міжнародної науково-практ. конференції*, м. Суми, 5 серпня 2018 р. Обухів, 2018. С. 56–60.

16. Митцева О. С. Роль дисциплін соціально-гуманітарного циклу у формуванні професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій. *Пріоритетні напрямки наукових досліджень: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції*. (11–12 серпня 2018 р.). Київ: МЦНД, 2018. С. 32-35.

17. Митцева О. С. Особливості формування професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій. *Актуальні проблеми сучасної науки: збірник тез наукових праць XLIII міжнародної науково-практичної конференції* (Харків – Відень – Берлін – Астана, 29 серпня 2019 р.). Міжнародний науковий центр розвитку науки та технологій, 2019. С. 19–23.

18. Митцева О. С. Формування професійного іміджу майбутніх фахівців: соціальний аспект. *Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції*, м. Харків, 22 листопада 2019 р. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2019. С. 32.

Навчально-методичні посібники:

19. Митцева О., Штанько В. Імідж сучасного спеціаліста: навч. посібник для усіх форм навчання. Харків: ХНУРЕ, 2011. 136 с.

20. Митцева О. С. Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи з курсу «Імідж сучасного спеціаліста» для студентів всіх форм навчання. Харків: ХНУРЕ, 2013. 40 с.

АНОТАЦІЇ

Митцева О. С. Формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет», Слов'янськ, 2021.

Дисертація є теоретико-експериментальним дослідженням проблеми формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців.

У дисертації на підставі аналізу наукової літератури досліджено генезу категорії «імідж», «професійний імідж». Визначено основні позиції потрактування категорії «професійний імідж майбутніх фахівців з інформаційних технологій», який

інтегрує структурні індивідуально-конституційні, соціально-поведінкові, професійно-компетенційні складники, що системно й цілеспрямовано впливають на формування образу імідженосія, який має структуру: ядро та складники (внутрішній, зовнішній, процесуальний). Визначено критерії, показники та схарактеризовано рівні сформованості професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій.

Змодульовано процес, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу. Експериментально доведено ефективність визначених педагогічних умов.

Ключові слова: імідж, професійний імідж, фахівець з інформаційних технологій, заклад вищої освіти, дисципліни соціально-гуманітарного циклу, іміджестворювальний потенціал дисциплін, педагогічна умова.

Митцева О. С. Формирование профессионального имиджа будущего специалиста информационных технологий при изучении дисциплин социально-гуманитарного цикла в учреждении высшего образования. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Государственное высшее учебное заведение «Донбасский государственный педагогический университет», Славянск, 2021.

Диссертация является теоретико-экспериментальным исследованием проблемы формирования профессионального имиджа будущих специалистов информационных технологий.

В диссертации на основе анализа научной литературы исследован генезис категорий «имидж», «профессиональный имидж». Определены основные позиции трактовки категории «профессиональный имидж будущего специалиста информационных технологий», включающий структурные индивидуально-конституционные, социально-поведенческие и профессионально-компетенционные составляющие, которые системно и целенаправленно влияют на формирование образа имидженосителя со структурой: ядро и компоненты (внутренний, внешний, процессуальный). Определены критерии, показатели и охарактеризованы уровни сформированности профессионального имиджа специалиста информационных технологий.

Смоделирован процесс, теоретически обоснованы и экспериментально проверены педагогические условия формирования профессионального имиджа будущего специалиста информационных технологий при изучении дисциплин социально-гуманитарного цикла. Экспериментально доказана эффективность обоснованных педагогических условий.

Ключевые слова: имидж, профессиональный имидж, специалист информационных технологий, учреждение высшего образования, дисциплины социально-гуманитарного цикла, имиджеобразующий потенциал дисциплин, педагогическое условие.

Myttseva O. S. Formation of the professional image of a future information technology specialist in the study of disciplines of the humanities and social sciences in higher education institutions. – Qualifying scientific work as a manuscript.

The thesis for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences (Doctor of Philosophy), in specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Vocational Training. – Higher Educational Establishment «Donbas State Pedagogical University», Sloviansk, 2021.

The thesis is a theoretical and experimental study of the problem of future IT specialists' professional image formation.

In the thesis, on the basis of the analysis of scientific literature the genesis of categories such as “image”, “professional image”, “professional image of future specialists in information technologies” proved that the process of creating the professional image of future IT-professionals reflects the dynamic movement of the applicant of education as a subject of his own development in professional training capable of self-expression and self-improvement throughout his life, thus ensuring the acquisition and introduction of internal and external individual-constitutional, socio-behavioral, professional characteristics, providing for the creation and maintenance of the competitive and attractive image of a potential employee in the IT sphere.

The following are the characteristics of the professional image of future IT specialists in higher education institutions: orientation towards the formation of competences (health, social, general, informative); the need to develop soft skills; teaching disciplines on the basis of interdisciplinary integration, social lability and the monitoring of trends in the IT sphere; reorientation of the individual's professional attitudes in accordance with the primacy of the individual IT activity to work in the team of professionals, creation of professional clusters and consolidation, which requires a person to communicate leadership and team building characteristics.

Analysis of the theory and practice has shown that the image of the future IT specialist is created in the process of professional training, it is perceived and updated during the acquisition of disciplines of the humanities and social sciences and is developed in the course of teaching and research as well as quasi-professional activity of the future IT-specialist and presents a factor of employment, building a career, increasing the effectiveness of future professional activities. The criteria, indicators and levels of professional image of future IT specialists have been defined.

In theory, the pedagogical conditions required for creating the professional image of a future IT specialist in the study of disciplines of the humanities and social sciences have been substantiated and tested on an experimental basis.

The process of introducing the justified conditions was based on the developed structural-functional model of shaping the image of the future IT-specialist in the study of disciplines of the humanities and social sciences. The introduction of sound conditions was carried out through the implementation of motivational, professional, adaptive measures using interactive and cloud-based technologies in educational and out-of-school work.

Enrichment of the range of knowledge in imagology of the content of the disciplines of the humanities and social sciences and the author's course “Image of a modern specialist”, the variety of methods of creative interaction in the social-psychological service,

students' scientific circle, activation of students' scientific and creative work made it possible to experimentally prove the effectiveness of certain pedagogical conditions.

Key words: image, professional image, information technology specialist, institute of higher education, disciplines of the humanities and social sciences, imitation potential of disciplines, pedagogical condition.

Підписано до друку 18.03.2021 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times ET. Ум. друк. арк. 0,9.
Наклад 100 пр. Зам. № 0318/2-21.

Надруковано з готового оригінал-макету у друкарні ФОП В. В. Петров
Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.
Запис № 24800000000106167 від 08.01.2009 р.
61144, м. Харків, вул. Гв. Широнінців, 79в, к. 137, тел. (057) 78-17-137.
e-mail:bookfabrik@mail.ua